

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 december 2018

Mål nr

Ö 3682-18

PARTER

Klagande

PN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat AEB

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Avvisning av överklagande

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts beslut 2018-07-04 i mål B 1586-18

Dok.Id 156012

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer hovrättens beslut att avvisa PNs talan såvitt avser frågan om näringsförbud.

AEB ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av PN i Högsta domstolen med 11 551 kr. Av beloppet avser 9 241 kr arbete och 2 310 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PN har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens beslut att avvisa hans överklagande såvitt avser frågan om näringsförbud.

Riksåklagaren har tillstyrkt ändring.

SKÄL

Bakgrund

1. PN dömdes av tingsrätten för åtta fall av grovt skattebrott. Påföljden bestämdes till fängelse i två år. Tingsrätten beslutade även om näringsförbud. Till grund för beslutet låg den brottslighet som PN dömdes för. De svårigheter som ett näringsförbud kunde antas medföra för honom beaktades vid påföljdsbestämningen.
2. PN överklagade tingsrättens dom. I överklagandet yrkade han i första hand att åtalet skulle ogillas i sin helhet och i andra hand att påföljden skulle mildras. Vidare argumenterade PN för en annan utgång i frågorna om skuld och påföljd. Åklagaren anslutningsöverklagade och yrkade att straffet skulle skärpas.
3. PN inkom efter överklagandetiden med en skrift till hovrätten där han angav att hans överklagande skulle förstås så att det även avsåg tingsrättens beslut om näringsförbud.

4. Åklagaren förelades att yttra sig och anförde att det framstod som rimligast att låta prövningen i hovrätten omfatta även frågan om näringsförbud.

5. Hovrätten har avvisat PNs överklagande såvitt avser frågan om näringsförbud. Som skäl för beslutet har hovrätten angett att det ändringsyrkande som framförts i överklagandet enligt sin ordalydelse endast avser skuld och påföljd samt att överklagandet i övrigt inte ger anledning att anta att PN avsett att söka ändring även beträffande näringsförbudet.

Frågan i målet

6. Frågan i målet är om det – när ett överklagande enligt ordalydelsen gällt endast skuld och påföljd – har funnits skäl att anta att klaganden avsett att överklaga även ett näringsförbud som har meddelats på grund av brott.

Processens ram och tolkningen av överklaganden i brottmål

7. Den som överklagar en brottmålsdom ska ange i vilken del domen överklagas och den ändring i domen som yrkas (se 51 kap. 4 § första stycket 2 rättegångsbalken).

8. De i överklagandet framställda yrkandena sätter ramen för processen. Klaganden kan dock ändra sina yrkanden inom vad som på grund av rättens officialprövningsskyldighet ska prövas i målet. Exempelvis anses hela ansvarsfrågan, med de begränsningar som följer av 51 kap. 23 a–25 §§ rättegångsbalken, vara uppe till prövning så snart någon del av ansvarsfrågan är överklagad. Den som har överklagat med yrkande i någon ansvarsfråga är därför även efter överklagandetidens utgång i princip oförhindrad att framställa yrkanden i de övriga ansvarsfrågor som genom överklagandet har kommit under den högre rättens prövning. Till ansvarsfrågan hör, förutom frågorna om skuld och påföljd, även utvisning, förverkande och annan särskild

rättsverkan av brott. (Se NJA 2005 s. 291.) Ett beslut om näringsförbud hör dock inte till ansvarsfrågan (se p. 12).

9. Högsta domstolen har framhållit att ordalydelsen är en given utgångspunkt vid bedömningen av vad som omfattas av ett överklagande, men att ordalydelsen inte under alla förhållanden kan vara utslagsgivande. Även frågor som på visst sätt är förbundna med en överklagad del av avgörandet bör i regel kunna anses inbegripna i överklagandet. Om det finns skäl att anta att klaganden kan ha menat något annat eller mer med sitt överklagande än vad som framgår av ordalydelsen ska domstolen försöka klargöra vad klaganden vill. Det gäller även om ordalydelsen i och för sig är klar. (Se NJA 2015 s. 846, jfr även NJA 1983 s. 567 och NJA 1987 s. 965.)

Näringsförbud på grund av brott

10. Den som har grovt åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet och därvid har gjort sig skyldig till brottslighet som inte är ringa, ska meddelas näringsförbud, om ett sådant förbud är påkallat från allmän synpunkt, se 4 § lagen (2014:836) om näringsförbud.

11. Vid bedömningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt ska rätten särskilt ta hänsyn till bl.a. om åsidosättandet har varit systematiskt, syftat till betydande vinning, orsakat eller varit ägnat att orsaka betydande skada samt om näringsidkaren tidigare har dömts för brott i näringsverksamhet. Om det för den brottslighet som ligger till grund för talan om näringsförbud inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader ska näringsförbud anses vara påkallat från allmän synpunkt om inte särskilda skäl talar emot det. (Se 8 § lagen om näringsförbud.)

12. Näringsförbud betraktas inte som en brottspåföljd eller som en särskild rättsverkan av brott. Skälet till detta är att ett sådant förbud kan meddelas även

utan att någon har begått ett brott. (Se 5–7 §§ lagen om näringsförbud, prop. 2013/14:215 s. 47 och NJA 1983 s. 163.)

13. Om någon har meddelats ett näringsförbud på grund av brott ska förbudet enligt 28 § lagen om näringsförbud upphävas om en frikännande dom avseende brottsligheten meddelas. Detta gäller enligt bestämmelsen även om näringsförbudet i sig har fått laga kraft. Avser frikännandet endast en viss del av brottsligheten eller tillämpar rätten en mildare straffbestämmelse på brottsligheten, ska rätten pröva om och under vilken tid förbudet fortfarande ska gälla. Frågor av detta slag ska tas upp av rätten ex officio. (Se a. prop. s. 100 och prop. 1985/86:126 s. 101 f.) Ett överklagande i näringsförbudsdelens har alltså reell betydelse endast när klaganden önskar få en prövning av förbudet oberoende av bedömningen av skuldfrågan.

14. Den som överklagar en fällande dom i fråga om skuld och påföljd vill i regel också att ett ålagt näringsförbud ska upphävas eller mildras, men kan ibland vilja avstå från att överklaga förbudet. Det kan gälla bl.a. om han eller hon har ett intresse av att förbudstiden börjar löpa så snart som möjligt. Det kan alltså finnas anledning för klaganden att begränsa sitt överklagande (jfr däremot NJA 1983 s. 567).

Bedömningen i detta fall

15. Ordalydelsen är en given utgångspunkt vid bedömningen av vad en klagande menar med sitt överklagande och därmed för vad som ska vara ramen för processen. PNs överklagande till hovrätten innefattar enligt ordalydelsen endast frågorna om skuld och påföljd.

16. PN har till grund för sitt yrkande i påföljdsdelen emellertid anfört att tingsrätten inte i tillräcklig utsträckning beaktat att han inte haft ett skatteundandragande syfte, att tingsrätten fäst oproportionerligt stor vikt vid de felaktiga deklarationsbeloppens storlek samt att tingsrätten inte i tillräcklig

omfattning beaktat att han är tidigare ostraffad för likartad brottslighet och att en lång tid förflutit från brottstidpunkterna fram till fällande dom. Vad PN har anfört skulle kunna vara av betydelse även för bedömningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt liksom för straffmätningen i övrigt (jfr 29 kap. brottsbalken). Frågorna om näringsförbud och påföljd har således varit förbundna med varandra inom ramen för brottmålsprocessen på ett sätt som väcker frågor om vad PN har avsett. Till bilden hör också att den som överklagar en fällande dom i fråga om skuld och påföljd i regel vill få näringsförbudsfrågan prövad oberoende av bedömningen av skuldfrågan.

17. Det sagda leder till slutsatsen att det finns skäl för att anta att PN har menat att överklagandet skulle inbegripa även frågan om näringsförbud. Det har i det läget ankommit på hovrätten att klarlägga vad han har avsett med sitt överklagande.

18. Hovrätten borde alltså inte ha avvisat PNs talan såvitt avser frågan om näringsförbud. Hovrättens beslut ska därför undanröjas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Anders Eka, Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund, Stefan Johansson och Eric M. Runesson (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Elisabeth Ståhl